

III. STUDII, DISCUȚII, COMENTARII

UNIVERSALITATEA DREPTULUI LA DESPĂGUBIRI ȘI COMPENSAȚII AL VICTIMELOR INFRAȚIUNILOR

Conf. univ. dr. *Andrei NASTAS*

Abstract

The study is generally devoted to researching national and international doctrine on the universality of the right to damages and compensation of crime victims. According to international, European and national provisions, victims of crime are entitled to compensation for material and non-material damage suffered as a result of crime. This compensation can be obtained either by bringing a civil action against the perpetrator in or at the same time as criminal proceedings or separately in civil proceedings, or by obtaining financial compensation from the State. As an example, the relevant national legal provisions can be found in the Code of Criminal Procedure and Law No 137/2016 on the rehabilitation of victims of crime, as well as other legislation. In addition to the victim's right to be a civil party in criminal proceedings, the state's obligation to provide access to compensation for victims of crime is emerging worldwide. Both at national and European/international level, state strategies and policies are being implemented on the basis of recommendations aimed at improving state compensation (e.g. facilitating victims' access to compensation through compulsory emergency payment and initial state payment by adopting legislative changes at EU level) and compensation schemes from offenders (e.g. introducing the possibility for judges to impose compensation measures in the form of complementary sanctions).

Keywords: *Criminal proceedings, compensation, compensation, victim, mandatory payment, damages, legal protection of victims of crime*

Introducere

Victima reprezintă subiectul pasiv al infracțiunii căruia i-a fost cauzat un prejudiciu fizic (asupra vieții, sănătății și libertății fizice), moral (umilirea cinstei și demnității) sau material în urma acțiunilor altor persoane, comportamentului său, evenimentelor ori altor întâmplări¹. Esența răspunderii juridice penale constă în existența unui prejudiciu, cauzat prin încălcarea drepturilor legal-subiective sau a

---

¹ Bujor V., Miron I., *Violența: abordare socio-criminologică a problemei*, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, anul 2004, nr. 3-4.

unor interese legitime ale unei persoane, condiții ce sunt obiective, în lipsa cărora nu se poate însă stabili o obligație de reparare.

Conform prevederilor internaționale, europene și naționale în materie, pentru daunele materiale și morale suferite ca urmare a infracțiunilor, victimele infracțiunilor au dreptul la despăgubiri. Aceste despăgubiri pot fi obținute fie prin inițierea unei acțiuni civile împotriva făptuitorului în cadrul sau concomitent cu procedura penală sau separat în procedură civilă, fie prin obținerea unei despăgubiri financiare acordate de stat.

Materiale și metode

Dintre metodele științifico-socio-umane, cele care devin complementare, în lucrarea de față, se regăsesc: analiza actelor normative; metoda comparativă; observația, metoda examinării istorice. Au impact și metodele de cercetare precum sistematizarea și generalizarea.

Rezultate obținute și discuții

Întru atingerea scopului studiului de față, ne propunem să evidențiem faptul că în cadrul procesului penal, obiectivul principal este tragerea la răspundere a persoanelor care au săvârșit infracțiunea. În același timp, conduita infracțională este susceptibilă de a genera prejudicii atât materiale, cât și morale². Persoana care a cauzat prin fapta sa o daună altei persoane este obligată să repare dauna, ceea ce implică corelativ dreptul celui prejudiciat de a solicita repararea prejudiciului³.

Dreptul respectiv se poate realiza prin constituirea victimei în calitate de parte civilă în cadrul procesului penal potrivit prevederilor art. 61 din CPP⁴ și înaintarea

---

² Ghid practic pentru profesioniști din domeniul justiției, drepturile victimelor infracțiunilor la reabilitare și compensare, 2022, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/c/525762.pdf>, accesat la 26.07.2023.

³ Cernomoreț S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 343.35:343.222:342.7, ISBN 978-9975-158-56-5.

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova reglementează, la art. 58 alin. (3) p. 6, Dreptul victimei de a se constitui ca parte civilă, inclusiv „să depună cerere pentru a fi recunoscută ca parte civilă în procesul penal”; Articolul 61(1) CPP, „Parte civilă este recunoscută persoana fizică sau juridică în privința căreia există suficiente temeiuri de a considera că în urma infracțiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral, care a depus la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată o cerere de chemare în judecată a bănuțului, învinuțului, inculpatului sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele acestuia. Acțiunea civilă se judecă de către instanță în cadrul procesului penal dacă volumul prejudiciului este incontestabil”.

acțiunii civile în cadrul procesului penal potrivit prevederilor art. 219 alin. (1) CPP⁵ sau pe cale separată în procesul civil, art. 221, alin. (5)⁶.

În sensul art. 61 din CPP, parte civilă este recunoscută persoana fizică sau juridică în privința căreia există suficiente temeiuri de a considera că în urma infracțiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral, care a depus la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată o cerere de chemare în judecată a bănuțitului, învinutului, inculpatului sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele acestuia⁷. Acțiunea civilă se judecă de către instanță în cadrul procesului penal dacă volumul prejudiciului este incontestabil.

În conformitate cu art. 219 CPP, acțiunea civilă în procesul penal se intentează prin depunerea unei cereri, adresate procurorului sau instanței de judecată, de către persoanele fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia⁸.

Pentru exercitarea acțiunii civile în procesul penal sunt necesare îndeplinirea anumitor condiții de eligibilitate ce includ⁹: - de a se fi constat că infracțiunea a provocat un prejudiciu; - prejudiciul trebuie să fie material, moral sau fizic; - să existe o legătură de cauzalitate dintre infracțiunea săvârșită și prejudiciul reclamat; - prejudiciul să fie cert, ceea ce înseamnă „că acesta este un prejudiciu sigur, s-a produs în realitate, poate fi evaluat”; - prejudiciul trebuie să nu fi fost reparat, de către învinuit, fie de către alte persoane, până la soluționarea acțiunii civile, de exemplu victima a fost despăgubită de o societate de asigurări sau prejudiciul a

---

⁵ Codul de procedură penală al Republicii Moldova reglementează, la art. 219 alin. (1), „Acțiunea civilă în procesul penal se intentează prin depunerea unei cereri, adresate procurorului sau instanței de judecată, de către persoanele fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia”; Art. 221 (1), „Acțiunea civilă în procesul penal se intentează în baza cererii scrise a părții civile sau a reprezentantului ei în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătorești”.

⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova reglementează, la art. 221 alin. (5), „Persoana care nu a intentat acțiunea civilă în cadrul procesului penal are dreptul de a intenta o asemenea acțiune în ordinea procedurii civile. Dacă acțiunea civilă intentată la instanța civilă a fost respinsă, reclamantul nu are dreptul de a intenta aceeași acțiune în cadrul procesului penal. Dacă acțiunea civilă a fost respinsă în cadrul procesului penal, reclamantul nu are dreptul să intenteze aceeași acțiune în ordinea procedurii civile”.

⁷ Cernomoreț S., Nastas A., Individualizarea pedepsei și interesele victimei În: Conferința științifico-practică națională „Reabilitarea victimelor infracțiunii”, dedicată aniversării a 75 de ani de la fondarea Universității de Stat din Moldova, 2022. ISBN 978-9975-159-02-9.

⁸ Nastas A., Cernomoreț S., The Active Subject and the Victim of Trafficking in Human Beings - Material and Procedural Criminal Law Approaches In the International Conference on Human Trafficking and Smuggling May 16-17, 2022, in Paris, France ISSN: 1307-6892, pp. 158-164.

⁹ Manualul Judecătorului pentru cauze penale, Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă [et al.]; coord. ed.: Mihai Poalelungi [et al.]. Ed. I. - Ch.: S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»), p. 334.

fost acoperit de o terță persoană etc.; - să existe constituire ca parte civilă în condițiile art. 61 CPP.

Pe lângă dreptul victimei de a se constitui ca parte civilă în cadrul procesului penal, **la nivel mondial se conturează obligația statului de a oferi acces la compensare victimelor infracțiunilor**. Această obligație decurge nemijlocit din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR)¹⁰, care statuează în art. 2(3) (a): „*orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă*”. Obligația la care am făcut referire anterior decurge nemijlocit din textul Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO)¹¹, care statuează, în art. 13, că persoanele trebuie să aibă „*dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și dacă încălcarea ar fi fost comisă de persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale*”. Aceeași obligație este prevăzută, de asemenea, în Convenția împotriva torturii (CAT)¹², garantează victimei, în art. 14 (1), „*dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cât mai completă posibil*”.

În plus, Declarația Adunării Generale a ONU privind Principiile de Bază ale Justiției privind Victimele Infracțiunilor și ale Abuzului de Putere, prevede în art. 19 că: „*Statele trebuie să examineze necesitatea oferirii căilor de remediere victimelor acestor abuzuri. În special, asemenea căi de remediere trebuie să includă restituirea și/sau compensarea, precum și asistența și sprijinul material, medical, psihologic și social necesar*”. În raport cu Declarația nominalizată, Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale (UNTOC)¹³, conține două dispoziții referitoare la compensare. Art. 25, care se referă la „**acordarea de asistență și protecție victimelor**”, prevede că fiecare stat are obligația să stabilească proceduri corespunzătoare pentru a oferi asistență și protecție victimelor și pentru a le permite să obțină reparații.

De asemenea, la nivel global identificăm Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor (Protocolul de la Palermo) care consolidează aceste obligații ale statului de a crea un cadru legal adecvat pentru recuperarea prejudiciilor cauzate victimei infracțiunii, prin prevederi obligatorii în ce privește compensarea, cerând statelor părți

---

¹⁰ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR), în vigoare pentru Republica Moldova din data de 26.01.1993.

¹¹ Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.

¹² Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante, 10 decembrie 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a94.html>, în vigoare pentru RM din 28.11.1995.

¹³ Adunarea Generală a ONU, Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate, 15 noiembrie 2000, disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/4720706c0.html>.

să se asigure că sistemele lor juridice prevăd măsuri care să ofere victimelor traficului posibilitatea de a obține compensații pentru prejudiciile suferite.

În urma identificării actelor sus-numite, rezultă că, la nivel global, conținutul drepturilor și garanțiile dreptului la compensații au recunoscut expres că remedierea sau repararea trebuie să fie: 1) *proporțională cu gravitatea prejudiciului suferit, dar și* 2) *„accesibile, inclusiv din punct de vedere financiar, efectuate la timp și într-un mod eficient”,* 3) *să fie „echitabile și suficiente” și „corespunzătoare”, și că acestea să se obțină pe cale civilă, administrativă sau penală.* Mai mult decât atât, Principiile și Liniile Directoare ONU privind dreptul la Remediere¹⁴ identifică măsuri care includ fără rezerve:

a) *diseminarea informațiilor privind toate remediile disponibile;*

b) *elaborarea măsurilor în vederea minimizării dezavantajelor întâlnite de victime și reprezentanții lor;*

c) *protecția împotriva perturbării ilegale a vieții private a victimelor și asigurarea siguranței lor față de intimidări și răzbunare înaintea, în cursul și după procesele judiciare, administrative sau de alt gen care le atinge interesele;*

d) *oferirea asistenței corespunzătoare victimelor care solicită acces la justiție. Dreptul la asistență juridică și la ajutor juridic gratuit de care să beneficieze victimele (în special victimele violenței în familie¹⁵, și victimele traficului de ființe umane¹⁶), în condițiile prevăzute de legislația internă;*

e) *asigurarea disponibilității tuturor mijloacelor juridice, diplomatice și consulare corespunzătoare pentru a asigura faptului că victimele își pot exercita drepturile la remediere.*

Pentru a evidenția universalitatea dreptului la despăgubiri și compensații, afirmăm faptul că, **la nivel european, de asemenea, se conturează obligația statelor de a oferi acces la compensare victimelor infracțiunilor.** Drept exemplu, Rezoluția (77) 27 a Comitetului de Miniștri privind despăgubirea victimelor

¹⁴ Principiile și liniile directoare de bază privind dreptul la remediere și reparare pentru victimele încălcărilor grave ale drepturilor internaționale ale omului și ale dreptului internațional umanitar, rezoluție adoptată de Adunarea Generală ONU, martie 2006, A/RES/60/147, disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/4721cb942.html>, Principiul 12.

¹⁵ Raportul explicativ la Convenția CE privind prevenirea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, în par. 294, „În perioada ce urmează imediat după actul de violență, multe victime ale violenței împotriva femeilor pot fi nevoite să-și părăsească în orice clipă toate bunurile sau locurile de muncă. Procedurile judiciare și administrative deseori sunt extrem de complexe, iar victimele au nevoie de asistența unui jurist pentru a-și putea exercita drepturile într-un mod satisfăcător. În asemenea cazuri, poate fi dificil pentru victime să acceseze în mod efectiv căile de recurs, din cauza costurilor mari care pot fi implicate în proces. Din acest motiv, autorii consideră că este esențial să se impună o obligație asupra Părților să prevadă dreptul la asistență juridică și la ajutor juridic gratuit de care să beneficieze victimele, în condițiile prevăzute de legislația lor internă”.

¹⁶ Convenția CE privind prevenirea și combaterea traficului de persoane - articolul 15 alin. (2): „Fiecare Parte va prevedea în dreptul intern dreptul de a fi asistat de un apărător și dreptul la asistență juridică gratuită pentru victime, în condițiile prevăzute de dreptul intern”.

infracțiunilor¹⁷ a fost prima încercare a CoE de a oferi principii directe pentru o mai bună coordonare a dispozițiilor naționale în domeniul despăgubirii victimelor infracțiunilor. Rezoluția se concentrează pe prejudiciile provocate persoanelor fizice, săvârșite în mod deliberat, neglijent sau imprudent, și a recomandat statelor membre ale CoE să acorde despăgubiri din partea statului victimelor (sau persoanelor aflate în întreținerea acestora) violenței intenționate, în cazul în care despăgubirea nu putea fi asigurată prin alte mijloace.

Convenția europeană privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente (ETS nr. 116)¹⁸ se limitează la victimele infracțiunilor violente, fiind singurul tratat internațional consacrat victimelor infracțiunilor. Convenția se concentrează pe încercarea de a dezvolta scheme pentru despăgubirea victimelor de către statul pe teritoriul căruia au fost săvârșite infracțiuni violente, în special atunci când autorul infracțiunii nu a fost identificat sau nu deține resurse. Republica Moldova nu este parte la Convenția dată. Cu toate acestea, Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor a codificat multe dintre prevederile convenției, aducând Republica Moldova în conformitate cu obligațiile internaționale asumate în baza Rezoluției 77 (27).

În raport cu Convenția europeană privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente (ETS nr. 116), Recomandarea R(85)11¹⁹ privind poziția victimei în cadrul dreptului și procedurii penale se concentrează pe legislația și procedura penală, debordând materia infracțiunilor violente²⁰. Punctul I(A)(2) din Recomandarea R(85)11 prevede faptul că organele de aplicare a legii trebuie să informeze victima cu privire la posibilitățile de a obține asistență, consiliere și despăgubiri din partea autorului infracțiunii și a statului. Punctul I(B)(5) din Recomandare specifică să nu fie luată nicio decizie discreționară cu privire la urmărirea sau neînceperea urmăririi penale, fără a ține cont, în mod corespunzător, de chestiunea despăgubirii victimei.

Bunăoară, Recomandarea Rec(2006)8 privind asistența acordată victimelor infracțiunilor, deși definește victima în mod restrâns (prin excluderea persoanelor juridice), aceasta nu se referă doar la infracțiunile violente, ci la orice faptă penală definită astfel de legislația națională.

---

¹⁷ Consiliul Europei, Rezoluția (77)27 privind despăgubirea victimelor infracțiunilor, adoptată de Comitetul de Miniștri la 28.09.1977, la cea de-a 275 reuniune a delegaților miniștrilor, accesat în noiembrie 2019.

¹⁸ Consiliul Europei, 1983, Convenția Europeană privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente, ETS nr. 116 din 24.11.1983, în vigoare la 01.02.1988.

¹⁹ Decizia-cadru a CE din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale, Art. 9, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>.

²⁰ Vladimir GROȘU, Compensarea prejudiciilor victimelor infracțiunilor p.163, http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/6986/p-161-167_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y, accesat la 25.10.2023.

Decizia-cadru a Consiliului 2001/220/JAI din 15 martie 2001 privind poziția victimelor în cadrul procedurilor penale²¹, în art. 9 (1) DCC 2001/220/JAI, prevede că fiecare stat membru trebuie să se asigure că victimele unor fapte penale trebuie să obțină o decizie în termenele rezonabile privind despăgubirea de către făptuitor în cursul procedurilor penale, cu excepția cazului în care legislația națională prevede compensarea într-un alt mod. Mai mult, în temeiul art. 9 alin. (2) DCC 2001/220/JAI, statele membre trebuie să ia măsurile adecvate pentru a încuraja autorul infracțiunii să acorde despăgubirile corespunzătoare victimelor.

Un alt instrument pertinent este Directiva 2004/80/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind compensarea victimelor infracțiunilor²², obiectivul căreia este de a se asigura că toți cetățenii UE și toți rezidenții legali din UE pot primi despăgubiri pentru prejudiciile suferite, în cazul în care acestea devin victime ale unei infracțiuni în interiorul UE, de a garanta posibilitatea obținerii unei despăgubiri adecvate din partea statului și limitarea efectelor inechitabile, care pot apărea din cauza diferențelor legislative dintre statele membre.

Concluzii

În urma celor menționate în prezentul subcapitol, rezultă că dreptul la despăgubiri și compensații ale victimelor infracțiunii este un drept fundamental și universal, în condiția în care Consilierul special pe probleme legate de despăgubirea victimelor infracțiunilor al Comisiei Europene, Joëlle Milquet, în Raportul privind îmbunătățirea accesului la compensații pentru victimele infracțiunilor, publicat în martie 2019²³, abordează principalele probleme cu care se confruntă victimele infracțiunilor. Atât la nivel național, cât și la nivel european/internațional se implementează strategii și politici de stat în baza recomandărilor care vizează îmbunătățirea compensației acordate de către stat (de exemplu, facilitarea accesului victimelor la compensații prin plata obligatorie de urgență și plata inițială de către stat prin adoptarea unor modificări legislative la nivelul UE) și a schemelor de compensare din partea infractorilor (de exemplu, introducerea posibilității ca judecătorii să impună măsuri de compensare sub forma unor sancțiuni complementare).

---

²¹ Consiliul European, 2001, Decizia-cadru a Consiliului privind poziția victimelor în cadrul procedurilor penale din 2001/220/JAI din 15.03.2001, OJ L 82/1, 22.03.2001.

²² Consiliul Uniunii Europene, 2004, Directiva Consiliului privind despăgubirea victimelor infracționalității, 2004/80/ec din 29.04.2004, OJ L 261/15, 6.8.2004.

²³ European Commission, Strengthening victims' rights: from compensation to reparation - For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025, disponibil pe site-ul: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.

Referințe:

1. Bujor V., Miron I., *Violența: abordare socio-criminologică a problemei*, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, anul 2004, nr. 3-4.
2. Cernomoreț S., Nastas A., *Ordinea de administrare și de realizare a drep- turilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale*. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 343.35:343.222:342.7, ISBN 978-9975-158-56-5.
3. Cernomoreț S., Nastas A., *Individualizarea pedepsei și interesele victimei*. În: Conferința științifico- practică națională „Reabilitarea victimelor infracțiunii” dedicată aniversării a 75 de ani de la fondarea Universității de Stat din Moldova, 2022. ISBN 978-9975-159-02-9.
4. Nastas A., Cernomoreț S., *The Active Subject and the Victim of Trafficking in Human Beings - Material and Procedural Criminal Law Approaches In the International Conference on Human Trafficking and Smuggling May 16-17, 2022 in Paris, France* ISSN: 1307-6892.
5. GROSU Vladimir, *Compensarea prejudiciilor victimelor infracțiunilor*, http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/6986/p-161-167_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
6. Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana, *Manualul Judecătorului pentru cauze penale* [et al.]; coord. ed.: Mihai Poalelungi [et al.]. Ed. I. – Ch.: S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»).
7. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*.
8. *Ghid practic pentru profesioniști din domeniul justiției, drepturile victimelor infracțiunilor la reabilitare și compensare*, 2022, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/c/525762.pdf>.
9. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR)*, în vigoare pentru Republica Moldova din data de 26.01.1993.
10. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)*, în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.
11. *Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante*, 10 decembrie 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a94.html>, în vigoare pentru RM din 28.11.1995.
12. *Adunarea Generală a ONU, Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate*, 15 noiembrie 2000, disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/4720706c0.html>.
13. *Principiile și liniile directoare de bază privind dreptul la remediere și reparare pentru victimele încălcărilor grave ale drepturilor internaționale ale omului și ale dreptului internațional umanitar*, rezoluție adoptată de Adunarea

Generală ONU, martie 2006, A/RES/60/147, disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/4721cb942.html>, Principiul 12.

14. Raportul explicativ la Convenția CE privind prevenirea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

15. Convenția CE privind prevenirea și combaterea traficului de persoane.

16. Consiliul Europei, Rezoluția (77)27 privind despăgubirea victimelor infracțiunilor, adoptată de Comitetul de Miniștri la 28.09.1977, la cea de-a 275 reuniune a delegațiilor miniștrilor, accesat în noiembrie 2019.

17. Consiliul Europei, 1983, Convenția Europeană privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente, ETS nr. 116 din 24.11.1983, în vigoare la 01.02.1988.

18. Decizia-cadru a CE din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>.

19. Consiliul European, 2001, Decizia-cadru a Consiliului privind poziția victimelor în cadrul procedurilor penale din 2001/220/JAI din 15.03.2001, OJ L 82/1, 22.03.2001.

20. Consiliul Uniunii Europene, 2004, Directiva Consiliului privind despăgubirea victimelor infracționalității, 2004/80/ec din 29.04.2004, OJ L 261/15, 6.8.2004.

21. European Commission, Strengthening victims' rights: from compensation to reparation - For a new EU Victims' rights strategy 2020-2025, disponibil pe site-ul: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.